

Ilmaston- ja elämänmuutos

LEENA SALO

Varkauden Eläkeläiset ry

Ilmastomuutos sanana, oli lapsuuteni sanavarastossa tuiki tuntematon. Silloisen tajunnan virtani tavoittamattomissa vyöryi varmasti muitakin sanoja, joihin ei minulla ollut mitään kosketusta tai muistin synapsia - ymmärrystä. Aina oli kesä ja lämmin paitsi talvella, kun ulkoleikeissä kaivettiin lunta pelkin käsin. Imeskeltiin villalapasen mehut ja nahkarukkasen peukalo se vasta makealta maistuikin.

Mitä minä 50-luvun lapsi, joka en käsittänyt edes valittiinko presidentinvaalissa presidenttiä vai Kekosta (yleensä Kekosta aina 70-luvun loppuun saakka), ymmärsin auringon rattaan pyörityksestä ja vaikutuksesta saatikka sitten ilmastosta. Aamulla herättiin ja ulkona leikittiin – satoi tai paistoi. Lumessa leikittiin niin kauan, että vessaan ei aina ennättänyt. Siinä rakkokin oppi venymään kaiken muun kokemusperäisen luonto-opin lisäksi. Kesällä pissittiin puskan juurelle tai järveen ja samasta järvestä koukkaistiin nokipannuun kahvivedet.

Nyt ei enää puhetta kummastakaan ekologisesta ja luonnonläheisestä toimesta. Se oli aikaa, jolloin puut olivat monin kerroin vanhempia kuin mummoni ja minä yhteensä. Nyt melkein kaikki puut ovat huomattavasti nuorempia kuin minä.

Kesällä variksensaappaat kirveli silmiin kyyneleet, jotka olivat hinta rajattomasta vapaudesta juosta paljain varpain. Ei ymmärretty arvostaa silloin tuota vapautta ja kirvelyä. Isommat pojat keräsivät linnunmunia. Kävivät pesillä, puhalsivat munat tyhjiksi ja vaihtoivat keskenään ja ylpeilivät harvinaisilla. Nyt tuo olisikin jo rikollista. Mutta silloin oli toinen aika ja toiset uhat. Ilmastonmuutos oli vielä pelon ulkopuolella.

Ajankäyttö muodostui muista tekijöistä, kuin jatkuvasta tuottavuudesta ja tekemisestä. Rannalla saattoi istua tuntikausia ja katsella veneitään tervaavia miehiä ja haistella niin ihanaa tervan tuoksua. Kuka sellaista seisovaa kuvaa nykyisin jaksaisi. Sitä paitsi tervakin taitaa olla jo kiellettyjen aineiden listalla. Oli aikaa juoksennella pitkin poikin pihoja ja rantoja. Piipahtaa naapurissa kysymässä kaveria ulos leikkimään. Sisälle ei toki passannut jäädä, eikä siihen olisi lupaa hetyntykään. Ulos vaan kaikki kahdeksan kakaraa ja pienemmistä huolta pitämään.

Kerran viikossa pääsi pesulle kertalämmitteiseen saunaan, missä ensimmäiset kylpijät löivät häkälölyt ja sitten pellit kiinni. Harvalla oli oma sauna ja tuhlaustahan se olisi ollutkin, kun kerran kertalämmitteisessä saattoi kylpeä aina aamutunneille. Savusaunat harvenivat ja ajansaatossa ne kyllä muuttuivat luksukseksi mutta ei vielä tuolloin – hävettiin, että niinkin alkeellista. Palasaippua Sunlight ja mäntysuopa ilman erilaisia tuoksuja puhdistivat kaiken kantovesi kyytipoikanaan. Vasta paljon myöhemmin tulivat shampoot, hoito-aineet ja moninaiset ihonhoito tuotteet.

Saunanpadasta haettiin aamulla ämpärillä lämmintä vettä pyykkiin tai tiskiin – miten kulloinkin oli tarve. Revenneet housunpölvet selviteltiin itkukurkussa ja äiti pesi ja paikkasi niin housunpölvet

kuin henkiset haavatkin. Paljon pestiin, parsittiin, paikattiin ja perittiin vanhemmilta sisaruksilta. Uudet ostettiin kevät- ja joulujuhliin. Oliko se ilmastonmuutosta ehkäisevää toimintaa vaan vain pelkkää köyhyyttä, johon elintason nousu ei vielä ollut pitäviä kynsiään iskenyt. Kulutuksen leuat jyrivät kuitenkin jo avoimena puraisun päässä. Oli vielä pitkä matka muotifarkkuihin, joita ostettiin kalliilla rahalla ja jotka roikkuivat vaateliikkeiden rekeissä kuin koiran hampaiden jäljiltä revittynä. Myöhemmin noita repaleita tilattiin toisista maaosista.

Keittiössä yksi lamppu killotti katonrajassa ja valaisi läksyt, neuleet ja muut puhdetyöt. Tuolloin radio oli arvossaan. Jännityskuunnelmien jatko-osat olivat sen ajan Salkkareita. Lauantain toivotut ja sunnuntai-aamuisin Maamiehentietolaari jättivät ikuisen muistijäljen, johonkin sielun sopukaan. Siihen laarin viereen oli perin hämmentävää sijoittaa ensin mustavalkoinen televisio, sitten väri tv ja huimalla harppauksella esiin loikannut internet ja kaikki sen tuomat herkut älykännyköineen, whatsappineen, äppeineen ja musiikki räppeineen.

Ruokaa ei ostettu rasioissa. Maitohinkki kuului jokaisen keittiön käyttöastiavalikoimaan. Laitakaupungilla oli sen verran vielä maatiloja, että maidonhaun sai opetella melkoisen varhain. Kaupoissakin maito myytiin omiin astioihin. Pussimaito piipahti ihmeteltävänä hetken vuotavine saumoineen. Perunat kuorittiin, läskisoossi ruskistettiin, maksalaatikot ja karjalanpaistit tehtiin ihan itse. Kaupasta ei saanut kaikkien äitien tekemiä valmisaterioita.

Poikien kiveksiin ei vielä tuolloin kertynyt muovisia nanosiruja ja syntyvyyskin pysyi kohtuullisissa lukemissa vaikka suurten ikäluokkien aika olikin jo jäänyt historiaan. Kynttilä korvasi lumilyhdyssä kausivalojen loiston. Vanhemmat istuivat lehteä lukien kuunnellen toisella korvalla jälkikasvunsa tekemisiä. Ei aavistettu, että juuri tämä jälkikasvu kasvattaisi sukupolven, joka laittaisi lapsensa kännykkäseurantaan. Varsinaisiin aikarosvoihin oli kuitenkin enää mailinmatka ja vauhti kiihtyi.

Matkailussa ja lomailussa hyödynnettiin 100%:sti sukulaisuussuhteita. Junalla kiidettiin sisaruksen tai serkun vieraaksi toiselle paikkakunnalle ja seuraavana kesänä olikin vastavierailua odotettavissa. Eväät, lauantaimakkara voileivät ja pullossa lämmennyt maito, syötiin tietenkin enne ensimmäistä seisaketta. Unelmien ulkosyrjälläkään ei osattu kuvitella, että joskus kiidettäisiin omalla audilla moottoritiellä kesäisenä päivänä, yli sadan kilometrin tuntivauhdilla lentokentälle, liiskaten tuulilasiin tuhansittain ötököitä ja pölyttäjiä. Tuo kaikki vain siksi, että ehdittäisiin Thaimaan koneeseen ja nauttimaan kolmen viikon lomasta aurinkorannalle aurinkorasvaan kietoutuneena. Ihoahan tuli suojella auringolta – kaikin keinoin ja ehdottomasti.

Hyväuskoisuus paremman elämän perässä juoksemisesta laittoi meidät kuluttamaan tarpeisiimme nähden tarpeettomasti. Laumasieluisuus iski ja markkinatalous osasi kiilautua oikeaan saumaan. Hurmata. Onnesta tuli kauppatavara, aika katosi ja piti saada, saada ja saada. Tulostavoitteiden täyttymisestä ensimmäisellä-toisella-kolmannella kvartaalilla tuli elinehto. Tulostavoitteet alkoivat määrittää koko maailmaa. Opimme kumartamaan siihen suuntaan nöyrästi ja rahapussit levällään. Ei tuoksunut enää terva laiturilla varpaitaan liottavan nokkaan ja kohta koko liottaja katosi tuottavampaan kohteeseen. Myöhemmin myös laiturin ja paikalle rakennettiin ökytalo tai tehdas kaikilla herkuilla.

Kadotimme hurmoksessamme paljon hyvää, emmekä osanneet pitää onnestamme kiinni. Harhauimme tavaraan ja kadotimme kyvyn kuunnella linnunlaulua, nauttia ajasta ja elämästä. Unohdimme, että maapallolla on oma elämänsä, jota se puolustaa omilla keinoillaan. On aina puolustanut. Meidän aikamme täällä on niin kovin lyhyt. Mitä ihmiskunnan elämä on koko maailmankaikkeuden rinnalla. Lyhyt, perin lyhyt ja vaatimaton. Saimme tilaisuuden mutta hukkasimme sen?